

תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות בין-לאומית בתביעה לגירושין
במקרי עיגון), התשע"ח–2017

תיקון סעיף 4א 1. בחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג–1953,¹ בסעיף 4א –

(1) בסעיף 4א (א), המילים "שנישאו על פי דין תורה" – יימחקו.

(2) לאחר סעיף 4א(א)(6) יבוא:

"(1א) לבית דין רבני תהיה הסמכות לפי סעיף קטן (א) בעניינם של בני זוג שנישאו בנישואין אזרחיים בלבד, רק אם במקום מושבם האחרון של בני הזוג לא ניתן לערוך גירושין על פי כל דין, או שמתקיימות נסיבות מיוחדות המקשות על ניהול ההליך במדינת החוץ והתקיים האמור בסעיף קטן (א)(3)."

תיקון סעיף קטן (ה) (3) בסעיף קטן (ה), לאחר המילים "אין בהוראות סעיף זה" יבוא "ובסעיף 1א4".

הוספת סעיף 1א4 2. אחרי סעיף 4א לחוק העיקרי יבוא:

"1א4 (א) מבלי לגרוע מסמכויות בית דין רבני לפי סעיף 1 וסעיף 4א ועל אף האמור בהם, בית דין רבני מוסמך לדון בתביעה לגירושין בין בני זוג יהודים שנישאו על פי דין תורה, אם נוכח כי קיים חשש ממשי שלא ניתן יהיה להתיר את הנישואין לפי דין תורה במקום מושבם האחרון של הצדדים מחוץ לישראל (להלן בסעיף זה – מדינת החוץ), ובלבד שהנתבע יהיה נוכח בישראל בעת הגשת התביעה, או בהתקיים נסיבות מיוחדות.

(ב) לא יוסמך בית הדין לדון בתביעה לפי סעיף זה אלא אם התקיימו של התנאים הבאים:

(1) אם היו הצדדים נשואים לפי הדין החל במדינת החוץ, הוגשה שם קודם לכן תביעה לגירושין;

(2) התובע פעל להתרת הנישואין על פי דין תורה במדינת החוץ, אם קיימת אפשרות כזו, או אם הוכיח כי קיים חשש ממשי שפעולה כאמור לא היתה מביאה להתרת הנישואין על פי דין תורה, או שהתקיימו נסיבות מיוחדות המצדיקות את התרת הנישואין בישראל.

(ג) הוגשה תביעה לגירושין לפי סעיף קטן (א), יקבע בית הדין מועד לדיון בתביעה בהקדם ככל הניתן ולא יאוחר משבוע ימים מיום הגשת התביעה.

¹ ס"ח התשי"ג, עמ' 165.

(ד) הוזמנו הצדדים לדיון בתביעה, ונוכח בית הדין כי לא התקיימו התנאים האמורים בסעיפים קטנים (א) ו (ב) - ימחק את התביעה לאלתר.

(ה) קבע בית דין רבני, בפסק דין או בהחלטה כי על הצדדים להתגרש, יזמן את הצדדים לסידור גט בהקדם.

(ו) לא ציית צד לפסק הדין או להחלטה, יחולו לגביו הוראות חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995, בשינויים הבאים:

(1) בסעיף 4(א) אחר המילים "לא סודר הגט, יקיים בית הדין" במקום "בתוך 45 ימים" יבוא "בתוך 14 ימים".

(2) בסעיף 4(א) במקום המילים "לא יאוחר מ-21 ימים" יבוא "בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבוע ימים".

(3) בסעיף 4(ג) במקום המילים "בתוך 90 ימים" יבוא "בתוך 30 ימים", במקום "בתוך 45 ימים" יבוא "בתוך 14 ימים", ובמקום "בתוך 15 ימים" יבוא "בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבוע ימים".

(4) בסעיף 4(ג) במקום המילים "בתוך 60 ימים" יבוא "בתוך 30 ימים".

דברי הסבר

לפני למעלה מעשור שנים תוקן חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן – החוק), ונוסף בו סעיף 4 אשר הרחיב את סמכות בית הדין הרבני בישראל לדון בתביעות גירושין של בני זוג יהודים שזיקתם לישראל אינה מגיעה כדי זיקת אזרחות או תושבות לשני בני הזוג יחדיו. בכך נעתרה הכנסת לפנייתו של בית הדין הרבני הגדול אשר הצביע על מצוקה קשה של עגיונות וסרבנות גט הקיימת לבני זוג יהודים, ובמיוחד לנשים יהודיות, ברחבי העולם. במקביל תוקן גם חוק שיפוט בעניני התרת נישואין (מקרים מיוחדים) ואותם כללי סמכות מרחיבים הקובעים באמנה הוחלו גם עליו. הרחבת סמכות זו נעשתה על פי הכללים הקובעים באמנת האג בדבר הכרה בגירושין והתרת נישואין משנת 1970. עם זאת, סמכות בית הדין הוגבלה בעיקר למקרים שיש בהם זיקת אזרחות או תושבות לפחות לאחד מבני הזוג.

ועידת רבני אירופה וגורמים נוספים העלו את הקושי הקיים במצבים בהם בני זוג שנישאו לפי דין תורה ברחבי העולם, נמנעים מלהתיר את נשותיהן ומשאירים אותן עגונות ללא אפשרות להינשא מחדש, תוך שבחלק מהמקרים הם אף מתעלמים מפסיקתו של בית הדין המקומי, בהעדר סמכות שיפוט לבית הדין המקומי לחייב את הבעל בגט ולהטיל עליו סנקציות על מנת שייתן גט לאשתו.

יצוין כי כאשר מדובר באישה סרבנית גט, עשוי בית משפט אזרחי מחוץ לישראל להתיר את הנישואין האזרחיים ובד בבד עשוי בית דין רבני בגולה במקרים חריגים של עיגון, לתת לבעל היתר נישואין הלכתי. אך על פי דין תורה אין עומדת אפשרות דומה לזכותה של אישה כאשר הבעל סרבן הגט.

אם שני בני הזוג הם אזרחי המדינה או תושביה או שיש להם זיקות לישראל המנויות בסעיף 4א לחוק בנוסחו כיום, הרי שבן הזוג יוכל להגיש תביעת גירושין אל בית הדין הרבני בישראל וזה יהיה מוסמך לדון בה, לחייבם בגירושין ואף לכופף את בן הזוג הסרבן לכך. אולם זוגות שאינם תושבי המדינה ואזרחיה ואין להם אחת מהזיקות שבסעיף 4א לחוק, אם מי מבני הזוג רוצה להתגרש הוא אינו יכול כיום להגיש תביעת גירושין אל בית הדין הרבני בישראל. במקרים אלה הנשים המבקשות להתגרש ובעליהם מסרבים להישמע להוראת בית הדין הרבני במקום מגוריהם בגולה, אין כיום מי שיסייע להן לכפיית הגט ויושיעם מעגינותן.

מרכזיותה של מדינת ישראל כמדינת הלאום היהודי וחשיבותה בחיי היהודים בעולם אל מול חוסר היכולת של נשים יהודיות ברחבי העולם למצוא פתרון לבעיות של סרבנות גט ועגינות מצדיקים מתן סמכות זו לבית הדין הרבני בישראל.

לשם כך מוצע סעיף 1א4, אשר לפיו יהיה בית הדין הרבני בישראל מוסמך לדון בתביעת הגירושין של מי שאינם אזרחי המדינה ותושביה ואף אינם עונים לתנאי הזיקה הקבועים בסעיף 4א לחוק, וזאת רק אם בית הדין "נוכח כי קיים חשש ממשי שלא ניתן יהיה להתיר את הנישואין לפי דין תורה", וכן רק כאשר "הנתבע יהיה נוכח בישראל בעת הגשת התביעה, או בהתקיים נסיבות מיוחדות".

כמו כן, כדי להימנע ככל האפשר מהפעלת סמכויות השיפוט בישראל כנגד אזרחי מדינות זרות שאינם אזרחי המדינה בתביעת גירושין אשר ניתן היה לבצעה במדינת אזרחותם, הוצע להוסיף ולסייג כי הסמכות לפי סעיף זה תהיה רק "אם הוגשה קודם לכן תביעה לגירושין מחוץ לישראל והתובע פעל להתרת הנישואין על פי דין תורה במדינת החוץ", או "אם קיים חשש ממשי כי פעולה כאמור אינה יכולה להביא להתרת הנישואין על פי דין תורה, או שהתקיימו נסיבות מיוחדות".

בכדי לוודא שהטיפול בהליכי בגירושין אלה ייעשה באופן מזורז ככל האפשר, נוכח הפגיעה באזרחי מדינות חוץ שאינם אזרחי המדינה, הוצע להוסיף את סעיפים קטנים (ג) עד (ו) הקובעים מועדי דיון וסידור גט מוקדמים, וכן מקצרים את המועדים הרלוונטיים הקבועים בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995.

מאחר שהתיקון הנ"ל המוצע נועד לפתור בעיה ייחודית וכדי להביא לקונצנזוס סביב הצעת חוק זו, מוצע לייחס את ההוראה שבסעיף 4א(ה) גם אל סעיף זה, כך במסגרתו יקבע כי "אין בהוראות סעיף זה ובסעיף 1א4 כדי להקנות לבית הדין הרבני סמכות שיפוט בעניינים הכרוכים בגירושין".

תיקון זה לחוק בא לפתור גם בעיה ייחודית נוספת. בישראל חיים כיום נשים וגברים, בעיקר כאלה שעלו מארצות חבר העמים, אשר החוק נכון להיום אינו נותן פתרון לעגינותם מבחינה אזרחית, במצבים שבהם לא ניתן לאתר את בן או בת הזוג החי במדינת חוץ במשך זמן רב. הבעיה מתייחסת למקרים בהם נשים או גברים נישאו בנישואין אזרחיים בלבד ושני בני הזוג יהודים, ואי אפשר לאתר את בן או בת הזוג ולנהל הליך גירושין במדינה שבה נערכו הנישואין, לפי נוסחו של החוק כיום אין אפשרות לתת מענה למצוקתם ולאפשר להם לפתוח בנישואין חדשים.

בדומה לסמכות הניתנת במקרים מעין אלה לבית משפט לענייני משפחה לפי חוק שיפוט בענייני התרת נישואין (מקרים מיוחדים וסמכות בין-לאומית), התשכ"ט-1969 ביחס לזוגות מעורבים משתי דתות

וחסרי דת, הרי שהתיקון המוצע בסעיף 4א לחוק ייתן לבית הדין הרבני סמכות לדון גם בתביעת הגירושין של זוגות יהודים במקרים מעין אלה ולתת פתרון גם לבעייתם, וזאת על ידי מחיקת המילים "על פי דין תורה", אשר מנעו עד כה מתן סעד זה ליהודים שנישאו רק בנישואין אזרחיים. גם כאן מסויגת סמכות זו בסעיף קטן (א1), בנוגע לזוגות שנישאו בנשואין אזרחיים בלבד, רק "אם במקום מושבם האחרון של בני הזוג לא ניתן לערוך גירושין על פי כל דין, או שמתקיימות נסיבות מיוחדות". התיקון המוצע יאפשר לנשים וגברים אלו לסיים מערכת נישואין כושלת, להתיר את עגינותם ולפתוח דף חדש בחייהם.